

Literatura jako język miłości

Bibliografia:

- Źródło: Zofia Starowieyska-Morstinowa, *Lilka*, [w:] tejże, *Ci, których spotykam*, Kraków 1962, s. 97.
- Źródło: Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, *Modlitwa*, [w:] tejże, *Wybór poezji*, oprac. Jerzy Kwiatkowski, Wrocław 1972, s. 23.
- Źródło: Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, *Kto chce, bym go kochała*, [w:] tejże, *Wybór poezji*, oprac. Jerzy Kwiatkowski, Wrocław 1972, s. 31–32.
- Źródło: Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, *miss ameryka blues*, [w:] tejże, *Wybór poezji*, oprac. Jerzy Kwiatkowski, Wrocław 1972, s. 74.
- Źródło: Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, *Tytanic*, [w:] tejże, *Wybór poezji*, oprac. Jerzy Kwiatkowski, Wrocław 1972, s. 75.

Literatura jako język miłości

Okładka książki

Źródło: pixabay, domena publiczna.

Prawie każdy człowiek był albo na pewno będzie kiedyś zakochany. Nie jest jednak łatwo mówić i pisać o uczuciach, a zwłaszcza o miłości. Mimo to, temat ten w literaturze i sztuce jest obecny od wieków. Uważa się, że miłość to coś oczywistego i naturalnego, bo związanego z uczuciami. Tymczasem jest to również zjawisko kulturowe i historyczne, a zatem nie może być niczym stałym. O sposobie i intensywności przeżyć decydują głównie konwencje obyczajowe obowiązujące w danej epoce. **Konwencjami literackimi** nazywamy zespoły norm, które określają charakter oraz zorganizowanie utworu. Jesteśmy je w stanie rozpoznać jedynie w kontekście tradycji literackiej, a więc w momencie, gdy pewien element pojawia się stale w obrębie utworów, które powstają w zbliżonym okresie. W literaturze możemy odnaleźć wiele różnych konwencji, do których należą m.in.:

- **konwencja realistyczna** – jak najwiarygodniejsze odwzorowanie rzeczywistości (np. *Lalka* Bolesława Prusa, *Nad Niemnem* Elizy Orzeszkowej);
- **konwencja groteskowa** – zniekształcenie rzeczywistości, podkreślenie brzydoty oraz absurdalności, karykatura (np. *Ferdydurke* Witolda Gombrowicza,

Tango Stanisława Mrożka);

- **konwencja naturalistyczna** – ukazanie człowieka jako istoty biologicznej, której działanie motywowane jest instynktem (np. *Zbrodnia i kara* Fiodora Dostojewskiego, *Chłopi* Władysława Reymonta).

Miłość jest jednak tematem, który często wzbudzał w ludziach wstyd, strach lub niepewność. Możemy więc mówić, że pewne tematy związane z uczuciowością człowieka były tematami **tabu**. Terminem tym określamy zagadnienia, które powszechnie uznane są za takie, o których nie powinniśmy lub nie możemy rozmawiać. Nie każdy twórca uważał jednak miłość za temat tabu, dlatego w literaturze i sztuce możemy odnaleźć mnóstwo przykładów z wykorzystaniem tego motywu.

Już wiesz

Zastanów się, czy łatwo jest mówić o miłości. Uzasadnij swoje zdanie.

Teksty kultury

Polecenie 1

Pomyśl o miłości. Przygotuj wypowiedź, w której odniesiesz się do następujących pytań:

- Czym jest miłość?
- Jakie są odmiany miłości?
- Kiedy miłość można nazwać prawdziwą?

Maria Pawlikowska-Jasnorzewska

Źródło: Koncern Ilustrowany Kurier Codzienny - Archiwum Ilustracji, domena publiczna.

Maria Pawlikowska-Jasnorzewska

1891 – 1945

Poetka i dramatopisarka. Autorka m.in. następujących tomów poetyckich: *Niebieskie migdały* (1922), *Różowa magia* (1924), *Pocałunki* (1926), *Dancing. Karnet balowy* (1927), *Cisza leśna* (1928), *Surowy jedwab* (1932).

Głównym tematem poezji Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej była miłość. Warto podkreślić, że wiersze poetki dawniej nie brzmiały tak jak dzisiaj, mogły wydawać się prowokujące. Rzecz w tym, że w czasach współczesnych poetce trochę inaczej niż obecnie wyglądały relacje między kobietami a mężczyznami. Wprawdzie kobiety powoli zyskiwały prawa i swobodę w różnych dziedzinach – w polityce czy w szkolnictwie – ale obowiązujące wówczas normy obyczajowe nadal bardzo je ograniczały w sferze uczuć. Uważano, że kobieta ma cierpliwie czekać na swojego mężczyznę i pozostać bierną w okazywaniu uczuć. Nie powinna też mieć żadnego doświadczenia miłosnego. Zupełnie inaczej postrzegani byli mężczyźni.

W przeciwieństwie do kobiet doświadczenie w miłości na pewno dodawało im atrakcyjności. Pawlikowska-Jasnorzewska, jako poetka i kobieta, domagała się w swojej poezji szczerości, swobody i prawa wolnego wyboru. Nie lękała się otwarcie pisać o wzruszeniu, przeżyciu i emocjach. Bała się co najwyżej sentymentalizmu i naiwności, przed którymi broniła się za pomocą poczucia humoru i [niefrasobliwego](#)

tonu. Bohaterką jej wierszy najczęściej jest zakochana kobieta, świadoma swojej urody i swoich pragnień.

Ciekawostka

” Zofia Starowieyska-Morstinowa

Lilka

Często ludzie, poznając jakiegoś pisarza, malarza, uczonego czy w ogóle człowieka wybitnego, mówią, że nie tak go sobie wyobrażali, że jest inny, niż się spodziewali, że nie jest do swoich dzieł podobny. Ale [Lilka](#) była podobna do swoich wierszy. Była, jak one, czarująca i niepokojąca [eteryczna](#), a zarazem mocno w ziemię wrośnięta, superpoetyczna, a przy tym realistka, poważna a dowcipna, smutna i wesoła, mądra i czarująco głupia. Ale naprzód uderzała jej uroda. A właściwie źle mówię: naprzód uderzała jej uprzejmość. Lilka bowiem, jak to świetnie wyraża francuskie słowo, była [avenante](#) – wychodząca naprzeciw. Naprzeciw każdego. Nawet dla nudziarzy miała zawsze miły uśmiech powitalny, ten swój specyficzny uśmiech, który jakoś na ukos układał jej wąskie wargi, marszczył cienki nosek, trochę podnosił górną wargę, a obu cieniutkim rękoma, przypominającym raczej [algi](#) niż ludzkie kończyny, kazał ku nadchodzącemu człowiekowi wyciągnąć się w serdecznym geście powitania. Bo Lilce wolno było jednych lubić, drugich nie lubić, ale ją musieli lubić, kochać i podziwiać wszyscy. Nie zносиła, by było inaczej. I po tę właśnie ludzką przyjaźń, po ludzką miłość wyciągała ku każdemu swe długie, chude ramiona.

Źródło: Zofia Starowieyska-Morstinowa, *Lilka*, [w:] *też*, *Ci, których spotykam*, Kraków 1962, s. 97.

Teksty kultury

” Maria Pawlikowska-Jasnorzewska

Modlitwa

O pocałunku, któryś jest w niebie
razem z duszami bzu i jaśminu!
Krwi i bezsennych łąk gwiazdnych synu!
O pocałunku, któryś jest w niebie!

O treści wszystkich myśli i czynów!
O upragniony mej duszy chlebie!
Tęsknoto wichrów! Bajko jaśminów!
O pocałunku, któryś jest w niebie!

Me smutne usta zwiędną w czas krótki,
a gdy z nich barwą oddaną glebie
w amarantowe przejdzie stokrotki –
wówczas mi zagrasz twą pieśń skrzypcową,
zamkniesz mnie w obce wieczności słowo,
o pocałunku, któryś jest w niebie!

Źródło: Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, *Modlitwa*, [w:] tejże, *Wybór poezji*, oprac. Jerzy Kwiatkowski, Wrocław 1972, s. 23.

Przeczytaj wiersz, a następnie wykonaj ćwiczenia.

Ćwiczenie 1

Wyjaśnij, kim jest podmiot liryczny. Opisz jego stan emocjonalny.

Ćwiczenie 2

Wymień środki stylistyczne uwydatniające przeżycia podmiotu lirycznego.

Ćwiczenie 3

Wypisz z wiersza metafory opisujące pocałunek oraz omów ich funkcje w wierszu.

Ćwiczenie 4

Wyjaśnij tytuł utworu, wskazując elementy charakterystyczne dla modlitwy.

Teksty kultury

” Maria Pawlikowska-Jasnorzewska

Kto chce, bym go kochała

Kto chce, bym go kochała, nie może być nigdy ponury
i musi potrafić mnie unieść na rękę wysoko do góry.

Kto chce, bym go kochała, musi umieć siedzieć na ławce
i przyglądać się baczenie robakom i każdej najmniejszej
trawce.

I musi też umieć ziewać, kiedy pogrzeb przechodzi ulicą,
gdy na procesjach tłumy pobożne idą i krzyczą.

Lecz musi być za to wzruszony, gdy na przykład kukułka
kuka,

lub gdy dzięcioł kuje zawzięcie w srebrzystą powłokę
buka.

Musi umieć pieska pogłaskać, i mnie musi umieć pieścić,
i śmiać się, i na dnie siebie żyć słodkim snem bez treści,
i nie wiedzieć nic, jak ja nic nie wiem, i milczeć
w rozkosznej ciemności,
i być daleki od dobra i równie daleki od złości.

Źródło: Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, *Kto chce, bym go kochała*, [w:] tejże, *Wybór poezji*, oprac. Jerzy Kwiatkowski, Wrocław 1972, s. 31–32.

Po przeczytaniu wiersza wykonaj polecenia.

Ćwiczenie 5.1

Opisz nastrój utworu. Przytocz cytaty, które o nim świadczą.

Ćwiczenie 5.2

Wymień kilka przymiotników, za pomocą których można określić kobietę ukazaną w wierszu.

Ćwiczenie 5.3

Bohaterka utworu w oryginalny, poetycki sposób formułuje swoje wymagania względem kochanka. Zapisz dosłowne znaczenie tych sformułowań.

Nie może być ponury i musi umieć podnieść kobietę na ręce wysoko do góry.

Musi umieć siedzieć na ławce i przyglądać się robakom i trawie.

Powinien umieć ziewać, gdy „pogrzeb przechodzi ulicą”.

Musi umieć się wzruszać kukaniem kukułki i kuciem dzięcioła.

Powinien umieć pogłaskać psa i pieścić kobietę.

Potrafi śmiać się i „na dnie siebie żyć słodkim snem bez treści”.

Powinna cechować go niewiedza i milczenie w ciemności.

Powinien być dalekim od dobra i od złości.

Ćwiczenie 5.4

Napisz w kilku zdaniach, co sądzisz o przedstawionych przez bohaterkę wiersza wymaganiach względem mężczyzny.

Teksty kultury

” Maria Pawlikowska-Jasnorzewska

miss ameryka blues

i cóż ci z tego przyjdzie żeś miss **ameryką**
że masz ciało wenery, a twarzyczkę kotka
nie znasz mego tancerza nigdy go nie spotkasz
nie zakocha się w tobie z namiętnością dziką

on **mnie** wybrał i zmierzył podług swych kanonów
i rzekł że w całym świecie takiej drugiej nie ma
nie patrz na mnie z gazety tak dumnie jak z tronu
bo dla niego jednego ja jestem miss **ziemia**

Źródło: Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, *miss ameryka blues*, [w:] *też*, *Wybór poezji*, oprac. Jerzy Kwiatkowski, Wrocław 1972, s. 74.

Przeczytaj wiersz, a następnie wykonaj ćwiczenia.

Ćwiczenie 6.1

Podaj, kim jest podmiot liryczny w wierszu i do kogo się zwraca.

Ćwiczenie 6.2

Określ, przywołując odpowiednie cytaty z tekstu, jaki jest ton wypowiedzi podmiotu lirycznego.

Ćwiczenie 6.3

Wyjaśnij, dlaczego Pawlikowska-Jasnorzewska zrezygnowała ze stosowania w swoim liryku wielkich liter i znaków interpunkcyjnych.

Ćwiczenie 6.4

Zastanów się i odpowiedz, w jakim celu poetka wyróżniła wyrazy: ameryka, mnie, ziemia.

Tytanic

tańczyli sny wachlarze brylantowe tęcze
ktoś komuś szeptał w tańcu: tak – na śmierć i życie –
wszedł steward rzekł a wszyscy stanęli jak wryci
ladies and gentleman

[danger](#)

Źródło: Maria Pawlikowska-Jasnorzewska, *Tytanic*, [w:] tejże, *Wybór poezji*, oprac. Jerzy Kwiatkowski, Wrocław 1972, s. 75.

Przeczytaj na głos wiersz, a potem wykonaj polecenia.

Ćwiczenie 7.1

Omów, kim są bohaterowie utworu.

Ćwiczenie 7.2

Opisz w kilku zdaniach sytuację ukazaną w liryku.

Ćwiczenie 7.3

Nazwij środek stylistyczny, na którym został oparty utwór.

Ćwiczenie 8

Na podstawie cytowanych liryków Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej określ wartości ważne dla podmiotu lirycznego.

☐ bogactwo

☐ zabawa

☐ partnerstwo

☐ sława

☐ miłość

☐ szczęście

☐ spełnienie

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Pocałunek kochanków

Źródło: Gustav Klimt, *Pocałunek*, 1907, olej na płótnie, Österreichische Galerie Belvedere [czyt. austriackie galerie belwider], Wiedeń, domena publiczna.

Ćwiczenie 9

Określ temat i nastrój obrazu.

Ćwiczenie 10

Określ kolorystykę obrazu.

Polecenie 2

Wyobraź sobie, że jesteś krytykiem sztuki. Napisz recenzję obrazu Gustava Klimta.

Ćwiczenie 11

Zaznacz wszystkie znaczenia symboliczne pocałunku, które odnoszą się obrazu Gustava Klimta.

☐ braterstwo

☐ miłość

☐ oddanie

☐ pociąg fizyczny

☐ wierność

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Zadaniowo

Ćwiczenie 12

Podaj, jaki motyw łączy utwory Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej i wyjaśnij, jaką funkcję pełni.

Ćwiczenie 13

Przyporządkuj tytuły dzieł do prawidłowych konwencji.

konwencja realistyczna

Przedwiośnie Stefana
Żeromskiego

Ferdydurke Witolda
Gombrowicza

konwencja naturalistyczna

Tango Stanisława Mrożka

Romeo i Julia Williama
Szekspira

konwencja baśniowa

Lalka Bolesława Prusa

Rozdziobią nas kruki, wrony
Władysława Reymonta

konwencja groteskowa

Zbrodnia i kara Fiodora
Dostojewskiego

Gloria victis Elizy Orzeszkowej

Chłopi Władysława Reymonta

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Polecenie 3

Wysłuchaj utworu *Zostawcie Titanica* w wykonaniu zespołu Lady Pank i obejrzyj film *Titanic* w reżyserii [Jamesa Camerona](#) z 1997 roku.

Ćwiczenie 14

Wyjaśnij, na czym polega podobieństwo pomiędzy poetycką wizją ukazaną w liryku Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej a muzyczną interpretacją grupy Lady Pank i filmowym obrazem kanadyjskiego reżysera.

Ćwiczenie 15

W kształtowaniu gustów młodego pokolenia dużą rolę odgrywają media społecznościowe, film, muzyka. Wymień dwa teksty kultury, w których miłość została ukazana w odmienny sposób.

Polecenie 4

Źródło: Learnetic S.A., licencja: CC BY 4.0.

Źródło: Contentplus.pl sp. z o.o., licencja: CC BY 3.0.